

Ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski
Profesor nauk prawnych

Płock, 6 listopada 2024 r.

Akademia Mazowiecka w Płocku
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Recenzja rozprawy doktorskiej: Wiesław Wiśniewski, *Klasztor oo. pasjonistów w Przasnyszu i parafia pw. Świętego Stanisława Kostki w latach 1923-2013*, Warszawa 2024 (mps), ss. 267.

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem mnie w dniu 27 września 2024 roku przez Radę Naukową Dyscypliny Historia Akademii Finansów i Biznesu VISTULA, Filia: Akademia im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku do pełnienia funkcji recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora o. mgr. Wiesławowi Wiśniewskiemu.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 r. poz. 1789), mającego zastosowanie w sprawie w związku z art. 175 ust. 1 Przepisów wprowadzających Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 3 lipca 2018 r. (Dz.U. 2018 r. poz. 1669), recenzent ocenia, czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej doktoranta w zakresie danej dyscypliny, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

I

Gdy chodzi o samo sformułowanie tytułu rozprawy, to czytelnik dowiaduje się, że chodzi o klasztor oo. Pasjonistów w Przasnyszu i o parafię pw. św. Stanisława Kostki bez wskazania jej siedziby (domyśla się jedynie, że chodzi również o Przasnysz). Czy zatem nie byłoby bardziej jednoznaczne następujące określenie tematu: „Klasztor oo. pasjonistów i parafia pw. św. Stanisława Kostki w Przasnyszu w latach 1923-2013” ?

II

Na podstawową strukturę opracowania (nie licząc wstępu i zakończenia) składa się sześć rozdziałów:

1. Początki klasztoru bernardynów w Przasnyszu.
2. Początki i rozwój zgromadzenia pasjonistów w Polsce.
3. Klasztor przasnyski w dwudziestoleciu międzywojennym i podczas II wojny światowej.
4. Czasy odbudowy w realiach PRL 1945-1989.
5. Niższe seminarium duchowne (Małe Seminarium) (Apostolska Szkoła św. Gabriela od Matki Bożej Bolesnej).
6. Klasztor i parafia w latach 1990-2013.

Tego rodzaju struktura nie wydaje się „najszcześniejsza”.

Mankamentem natury formalnej jest brak jednolitości w oznaczaniu poszczególnych segmentów opracowania w spisie treści (cyframi arabskimi) i w samej treści (cyframi arabskimi i rzymskimi).

III

I tak, w sformułowaniu tytułu rozdziału pierwszego (zdziwienie może budzić, że rozdział ten nie obejmuje żadnych podrozdziałów i punktów !) Należało (już tutaj, tzn. w samym tytule) zasygnalizować związek zachodzący między klasztorem bernardynów a przyszłym klasztorem pasjonistów.

Rozdział drugi (również bez podrozdziałów i punktów) odnosi się do początków i rozwoju zgromadzenia pasjonistów w Polsce, nie zaś do klasztoru przasnyskiego tychże pasjonistów. Konstrukcja zatem obu pierwszych rozdziałów jest zdecydowanie wadliwa.

W rozdziale trzecim (również bez podziału na jakiegokolwiek jednostki redakcyjne!) czytelnik zapoznaje się z klasztorem przasnyskim (domyślnie pasjonistów) w dwudziestoleciu międzywojennym i podczas drugiej wojny światowej. Cezurą *a quo* jest tutaj rok 1923 (sprowadzenie się zakonników do Przasnysza). Autor bardzo wnikliwie opisuje realia związane z „zadomawianiem się” pasjonistów – zarówno w sferze życia zakonnego i posług duszpasterskich, jak i prac administracyjnych.

Na uwagę zasługuje szeroka relacja dotycząca piętrzących się trudności, przeszkód i obaw zakonników ze strony okupanta, łącznie z aresztowaniami, szczególnie po 2 kwietnia 1941 roku. Czytelnik dostrzega heroiczną postawę wielu nękanych pasjonistów, m.in. o. Czesława Załogi. Cenne są wnikliwe relacje Autora ukazujące losy poszczególnych

zakonników, a także dewastacje obiektów klasztornych. Wiele mówi następujący fragment dysertacji: „Tak oto w czasie okupacji niemal cały teren obu klasztorów [pasjonistów i kapucynek ? – W.G.], opuszczony przez zakonników, zmienił się w miejsca cierpienia, kaźni, cmentarza i magazynów, a później stał się miejscem wynikających z nędzy ludzkiej” (s. 71), choć zdanie zostało sformułowane niepoprawnie.

Bardzo obszerny rozdział czwarty (s. 72-191), poświęcony „czasom odbudowy w realiach PRL 1945-1989”, złożony z pięciu punktów (podrozdziałów), obejmuje następujące kwestie odnoszące się do: klasztoru przasnyskiego (jako siedziby prowincji zakonnej do 1986 roku); życia codziennego w klasztorze; działalności duszpasterskiej pasjonistów przasnyskich do 1989 roku (niepotrzebne jest zarówno słowo „prasnyskich”, jak i termin *ad quem*, skoro zostało to wskazane w tytule rozdziału /w myśl zasady *ne bis idem*/); powstania parafii i jej pierwszych lat (podtytuł ten powinien brzmieć: „Utworzenie przy kościele pasjonistów parafii i pierwsze lata jej funkcjonowania”); działania służby bezpieczeństwa wobec przasnyskich pasjonistów do lat siedemdziesiątych XX wieku (i tu słowo „prasnyskich” jest zbędne).

Klasztor pasjonistów w Przasnyszu jako siedziba prowincji zakonnej, jak podkreśla o. W. Wiśniewski, poniósł ogromne, wielorakie straty, które należało uzupełnić. W dziele tym nie małą rolę odegrał o. Bernard Kryszkiewicz, który jako pierwszy po zakończeniu drugiej wojny światowej przybył do Przasnysza. Po ukonstytuowaniu się Kurii Prowincjalnej i wizycie w Przasnyszu przełożonego generalnego w marcu 1958 roku, już w następnym roku doszło do kanonicznego erygowania Polskiej Prowincji Pasjonistów, co podniosło rangę zakonu. Znaczącym wydarzeniem była Kapituła Prowincjalna w wymienionym roku oraz odbyta w 1963 roku wizytacja domów odbyta przez delegata generała zakonu.

Innymi liczącymi się wydarzeniami w życiu prowincji była kolejna wizytacja klasztoru przasnyskiego (1963), druga kapituła prowincji polskiej (1963), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule generalnej w Rzymie (1964), wizytacja przełożonego generalnego (1966), trzecia kapituła prowincji polskiej (1966), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule generalnej (1968), trzecia kapituła prowincji polskiej (1969), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule generalnej w Rzymie (1969-1970), wizytacja generała w klasztorze przasnyskim (1971), kapituła prowincji polskiej (1972), Drugi Synod Generalny zakonu (1974), wizyta wikariusza generalnego pasjonistów w Przasnyszu (1975), kapituła prowincjalna z udziałem przełożonego generalnego (1975), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule generalnej w Rzymie (1976), kolejna kapituła prowincjalna (1978), udział delegatów prowincji polskiej w spotkaniu asystencji zachodni-europejskiej (1979), kapituła prowincjalna (1981), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule

generalnej w Rzymie (1982), kapituła prowincjalna w Przasnyszu (1984), kapituła prowincjalna (1987), udział delegatów prowincji polskiej w kapitule generalnej w Rzymie (1988).

Autor podkreśla, że klasztor przasnyski efektywnie wypełniał rolę siedziby prowincji polskiej pasjonistów. W 1987 roku siedzibę tę przeniesiono do Warszawy.

Życie codzienne w klasztorze przasnyskim zostało ukazane bardzo dokładnie – w różnych aspektach: personalnym, duchownym i materialnym. Narracja Autora jest „nośna” i dynamiczna. Czytelnik poznaje tutaj styl życia wspólnoty zakonnej w różnych wymiarach (m.in. życia intelektualnego, co wyrażało się w trosce prowincjałów o kierowanie młodych zakonników na studia specjalistyczne, czego wyrazem może być uzyskanie przez kilku habilitacji a także profesury i podjęcie zajęć na uniwersytecie; wystarczy wspomnieć o. prof. dr. hab. Henryka Damina Wojtyskę (zm. 2009), wybitnego badacza-historyka Kościoła, prorektora KUL).

Interesująco Kandydat omawia życie codzienne w klasztorze przasnyskim, obchody (m.in. milenijne) i uroczystości m.in. koronacyjne), konferencje duchowieństwa, tradycyjne nabożeństwa (m.in. w oktawie święta Niepokalanego Poczęcia NMP) czy pielgrzymki do Rostkowa. Nie zabrakło też relacji dotyczącej remontów, konserwacji czy rozbudowy obiektów sakralnych i kościelnych.

Trafnie Autor zauważa, że erygowanie w 1982 roku przez biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego przy klasztorze pasjonistów w Przasnyszu parafii (p.w św. Stanisława Kostki) stało się nowym wyzwaniem dla wspólnoty zakonnej.

Gdy chodzi o podrozdział ostatni, a więc poświęcony działaniu Służby Bezpieczeństwa (oznaczenie majuskułą, gdyż chodzi o nazwę własną) wobec pasjonistów (z pominięciem słowa „przasnyskich”) do lat siedemdziesiątych („XX wieku” jest niepotrzebne: zob. tytuł rozdziału; podobnie zbędne jest wskazanie terminu *ad quem*, gdyż rozdział obejmuje lata 1945-1989, istotne więc jest to, by dany wątek mieścił się w tym okresie).

Gdy chodzi o rozdział piąty: „Niższe seminarium Duchowne. (Małe Seminarium) (Apostolska Szkoła św. Gabriela od Matki Boże Bolesnej), s.176-191) (bardzo niefortunnie sformułowany tytuł; kropka przed „Małe Seminarium” zdaje się wskazywać, że chodzi o dwie odrębne instytucje, poza tym nie wiadomo, czy „Apostolska Szkoła św. Gabriela od Matki Bożej Bolesnej” to kontynuacja Małego Seminarium. Formułowanie tytułu danego rozdziału nie może pozostawiać najmniejszych wątpliwości, o czym będzie mowa w rozdziale. Sformułowany bardzo niefortunnie przez Kandydata tytuł rozdziału zaskakuje czytelnika tym bardziej, że nie wskazuje na żaden związek wymienionych instytucji ani z klaszturem

pasjonistów ani z parafią, tym bardziej, że do rozdziału nie włączono żadnego stosownego wprowadzenia.

W podrozdziale pierwszym Kandydat omawia utworzenie Niższego Seminarium Duchownego (Małe Seminarium i Apostolska Szkoła św. Gabriela od Matki Bożej Bolesnej).

Rozpoczyna od sprawy utworzenia Alumnatu w Rawie Mazowieckiej (początkowo planowano powołanie do życia tej instytucji w klasztorze pasjonistów w Przasnyszu). Referując funkcjonowanie tegoż Alumnatu (Niższe Seminarium), Autor omawia przebieg kształcenia uczniów i proces ich formacji zakonnej. Następnie omawia utworzenie Alumnatu (analogicznej instytucji w stosunku do Niższego Seminarium) przy klasztorze pasjonistów w Przasnyszu, gdzie w 1949 roku przebywało zaledwie sześciu alumnów, którzy, podobnie jak kolejni, uczęszczali do miejscowego Państwowego Gimnazjum Ogólnokształcącego w wymienionym mieście.

Kolejny wątek o. mgr Wiśniewski poświęca likwidacji niższych seminariów duchownych w Polsce w 1952 roku, m. in. w Przasnyszu (zaznacza jednak, że prawdopodobnie w mieście tym seminarium zostało zniesione przez władze zakonne pasjonistów). Znaczące jest stwierdzenie, iż obydwa Niższe Seminarium (w Rawie Mazowieckiej i w Przasnyszu) „dały zakonowi w sumie 15 kapłanów” (s. 183).

W podrozdziale czwartym („Niższe Seminarium Duchowne w Przasnyszu”) czytelnik dowiaduje się, że w początkach roku 1958 władze polskiej prowincji pasjonistów brały pod uwagę możliwość ponownego otwarcia Alumnatu (Niższego Seminarium Duchownego). Jednak z powodu odmowy władz szkolnych powrócono do pomysłu otwarcia w Przasnyszu prywatnego gimnazjum. Gdy chodzi o pasjonistów-kleryków „przasnyskich”, to skierowano ich do innych seminariów. Otworzono wówczas „ósmą klasę gimnazjalną, do której zgłosiło się 15 alumnów, głównie z okolic Przasnysza” (s. 186).

Gdy zaś, referuje Autor, otwarto na nowo w Przasnyszu Niższe Seminarium, zajęcia prowadzili w nim m.in. nauczyciele z miejscowych szkół państwowych, co wzbudziło negatywną reakcję władz wyznaniowych. Pozyskano wówczas pewne grono nauczycieli spoza Przasnysza, m.in. z Warszawy, co jednak „nadweręzało” możliwości finansowe klasztoru.

Dużo uwagi poświęca Doktorant Małemu Seminarium Duchownemu OO. Pasjonistów w Przasnyszu, łącznie z wykazem przedmiotów. Zwraca również uwagę na zaangażowanie nauczających, którzy poszerzali obowiązujący w szkołach państwowych program nauki.

Z zainteresowaniem czytelnik zapoznaje się z warunkami (niełatwymi) alumnów-pasjonistów w klasztorze przasnyskim, których wspomagali finansowo rodzice (w przypadku rodzin mniej zamożnych z pomocą przychodził zakon).

Losy Niższego Seminarium Duchownego w Przasnyszu zdawały się napawać optymizmem, jednak mimo chwilowej „odwilży” władze państwowe szybko (po 1956 roku) powróciły do polityki antykościelnej. Nic też dziwnego, że na początku 1960 roku zdecydowanie przystąpiono do likwidacji niższych seminariów duchownych. Interesujące są m.in. szczegóły, które Autor przytacza w odniesieniu do wizytacji Alumnatu przasnyskiego przez wysokiego szczebla przedstawicieli ówczesnych władz politycznych i oświatowych. Czymś znamionym jest to, że szkoła nadal funkcjonowała, a w roku szkolnym 1960/61 do przasnyskiego Alumnatu zgłosiło się aż 29. kandydatów. Jednak z dniem 1 września 1960 roku wymieniona szkoła została zamknięta (pod pretekstem naruszenia przepisów prawa oświatowego) przez dyrektora (o. Wojciecha Seligę). Uczący się w tej placówce oświatowej alumni zostali zmuszeni do opuszczenia klasztoru (niektórzy zostali skierowani do Rawy Mazowieckiej).

Rozdział VI rozprawy: „Klasztor i parafia w latach 1990-2013” (s. 192-228) został poświęcony wymienionym instytucjom, ściśle ze sobą powiązanym. Podpunkt pierwszy dotyczy „ważniejszych wydarzeń w życiu klasztoru i parafii”, drugi zaś „posłudze duszpasterskiej w parafii w latach 1990-2013”.

Sformułowanie pierwszego z nich zdaje się wskazywać na jego charakter kronikarski, natomiast podrozdział drugi wydaje się być segmentem niejako nadrzędnym w stosunku do pierwszego, ważniejsze bowiem wydarzenia w życiu parafii (nie klasztoru) „mieszczą się” właśnie w posłudze duszpasterskiej. Mówiąc inaczej, w posłudze duszpasterskiej (na przestrzeni lat), obejmującej wiele płaszczyzn, „mieszczą się” wydarzenia ważne i mniej ważne. Co się zaś tyczy klasztoru, to wydarzenia w życiu tej instytucji (ważniejsze i mniej ważne) mają swoją „autonomię”. Niezasadne jest przy tym oddzielenie „ważniejszych wydarzeń w życiu parafii” od posługi duszpasterskiej w tejże parafii.

Gdy chodzi o ważniejsze wydarzenia w życiu klasztoru i parafii, Autor wskazuje m.in. następujące: kapituła prowincjalna (28-30 maja) [nie podano roku!], „wprowadzenie się” do Przasnysza Sióstr Pasjonistek św. Pawła od Krzyża (1990), wyjazd dwóch pasjonistów z Przasnysza na Ukrainę (brak roku), wyjazd dwóch pasjonistów z Przasnysza na placówkę na Słowacji (1992), zainicjowanie pielgrzymki 49 osób do Rzymu (1992), peregrynacja obrazu Jezusa Miłosiernego (1993), obchód 70-lecia istnienia klasztoru pasjonistów w Przasnyszu (1993), włamanie do kościoła (1994), zorganizowanie rekolekcji dla maturzystów (1994),

przyjęcie święceń kapłańskich przez dwóch pasjonistów (1994), śmierć br. Józefa Biernackiego (1996), śmierć o. Karola Wojtacha (1996), wystąpienia pasjonistów w mediach (od 1994), kapituła prowincjalna (1994), jubileusze zakonne (1995) nawiedzenie kościoła i klasztoru przez figurę Matki Bożej Fatimskiej (1996), zmiany personalne zakonników (1996), obchody Roku Świętego (2000), obchody 570. rocznicy nadania Przasnyszowi praw miejskich (1997), jubileusz koronacji obrazu Matki Bożej (1997), rok poświęcony Duchowi Świętemu (1998), beatyfikacja pasjonisty, o. Wincentego E. Posiłkowa (2002), kapituła prowincjalna (2002), 25-lecie koronacji obrazu Matki Bożej (2002) i wiele innych wydarzeń.

Gdy chodzi o podrozdział drugi: „Posługa duszpasterska w parafii w latach 1990-2013, to podano tutaj tabelę ilustrującą sprawowanie w kościele pasjonistów sakramentu bierzmowania oraz innych sakramentów, wskazano wykonane prace remontowe i budowlane (m.in. wzniesienie kaplicy w Lesznie). Ten długi, choć interesujący wywód Autor kończy stwierdzeniem, iż przasnyska parafia prowadzona przez pasjonistów w latach 1990-2013 „jest parafią wykraczającą poza ramy przeciętności poziomu i intensywności duszpasterstwa parafialnego. Zatem decyzja o jej powstaniu i kolejne lata dowiodły słuszności wyboru kierunku tak przez pasjonistów, jak i biskupów płockich” (s. 228).

IV

Zakończenie rozprawy (s.229-231) stanowi zwięzłe podsumowanie wywodów Autora zawartych w sześciu rozdziałach. W pełni można zgodzić się ze stwierdzeniem Doktoranta, iż „praca ukazuje, że pasjoniści potrafili odnaleźć się w zmieniających się, także i w tych trudnych [latach – W.G.], które nie ograniczały posługiwania wg [sic!] założeń założyciela zakonu” (s. 230).

Na s. 232 zamieszczono „Streszczenie”, w którym wskazano – generalnie – przede wszystkim archiwalia przechowywane w Archiwum Prowincji Polskiej Pasjonistów, Archiwum Klasztoru Pasjonistów w Przasnyszu i Archiwum parafii św. Stanisława Kostki w Przasnyszu.

Autor wskazuje następnie metody, którymi posłużył się w rozprawie: „krytycznej analizy źródeł”, „analizy porównawczej” oraz „prostymi metodami z zakresu statystyki”. Nie są to określenia

A aneksach podano listę duchownych, którzy uczestniczyli w dorocznej uroczystości Niepokalanego Poczęcia NMP (s. 234-237), listę prowadzących katechezy, grupy modlitewne

i prace budowlano-konserwatorskie (s. 238-246), listę proboszczów parafii św. Stanisława Kostki Przasnyszu (s. 247).

V

Gdy chodzi o bibliografię, to w rozprawie wykorzystano źródła przechowywane w Archiwum Generalnym OO. Pasjonistów w Rzymie, w Archiwum Prowincji Polskiej Pasjonistów, w Archiwach Domowych OO. Pasjonistów (Rawa, Sadowie, Łódź, Przasnysz), w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w Archiwum Archidiecezji Łódzkiej w Archiwum Archidiecezji Warszawskiej, w Archiwum KUL, w Archiwum OO, Bernardynów w Krakowie, w Archiwum parafii św. Stanisława Kostki w Przasnyszu, w Archiwum Sekretariatu Prowincjała OO. Pasjonistów w Warszawie, w Archiwum parafii Święte Miejsce.

Poza tym spożytkowano liczne źródła drukowane, prasowe i cztery wypowiedzi (niepublikowane).

W wykazie opracowań znalazło się kilkadziesiąt pozycji drukowanych i netograficznych.

VI

W podsumowaniu wypadnie stwierdzić, że ogólna ocena rozprawy doktorskiej o. mgr. Wiesława Wiśniewskiego jest pozytywna. Mimo wspomnianych uchybień metodologicznych, dysertacja ta została poprawnie przygotowana pod względem teoretycznym oraz odpowiednio zredagowana. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu dotyczącego dziejów klasztoru oo. pasjonistów w Przasnyszu i prowadzonej przez nich parafii pw. św. Stanisława Kostki w tymże mieście w latach 1923-2013; ukazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autora w dziedzinie nauk humanistycznych (dyscyplina *historia*).

Przedstawiona rozprawa potwierdza tym samym umiejętność jej Autora samodzielnego projektowania i prowadzenia badań naukowych. Tym samym wyczerpuje wymagania powołanego na wstępie art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki.

Mając na uwadze powyższe stwierdzenia, wnioskuję o dopuszczenie o. mgr. Wiesława Wiśniewskiego do publicznej obrony i kontynuowania czynności w ramach przewodu doktorskiego.

(ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski)